

IZVANUGOVORNA ODGOVORNOST ZA ŠTETU OD ZAGAĐIVANJA ZBOG ISTRAŽIVANJA I ISKORIŠTAVANJA MINERALNIH BOGATSTAVA MORSKOG DNA I PODZEMLJA

Maja Seršić
znanstveni asistent

UDK 347.51:504.42
Izvorni znanstveni rad

Problematika izvanugovorne odgovornosti za štetu od zagađivanja naftom uslijed istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja aktualna je i u našoj zemlji s obzirom na intenzivnije istraživačke radove na Jadranu. Rudarski zakoni naših obalnih republika sadrže samo osnovne odredbe o temelju odgovornosti za štete od rudarskih radova. Stoga se razmatraju osnovna rješenja regionalne Konvencije o građanskoj odgovornosti za štetu od zagađivanja naftom prouzročenu istraživanjem i iskorištavanjem mineralnih bogatstava morskog dna, usvojene 1976, koja iako nije na snazi, može biti koristan putokaz pri reguliranju ove materije i u našem pravu.

1. UVODNE NAPOMENE

Usavršavanje tehničkih sredstava i metoda omogućilo je posljednjih desetljeća intenzivna istraživanja morskog dna i podzemlja koja su pokazala da se u tim prostorima nalaze ogromni izvori minerala. Uz naftu i plin, čije je iskorištavanje s morskog dna i podzemlja najviše razvijeno, sedimenti na morskom dnu sadrže i druge važne sirovine, kao sumpor, željezo, olovo, mangan, fosfor i dr.¹

Povećane aktivnosti istraživanja i iskorištavanja mineralnih bogatstava podmorja, koje uključuju bušenje morskog dna i vađenje nafte i plina, podmorsko rudarstvo, te jaružanje i vađenje raznih minerala s površine morskog dna, za posljedicu imaju i povećano zagađivanje morske okoline. Bušenja morskog dna koja se obavljaju pri traganju za naftnim nalazištima i vađenju nafte iz podmorja dovode do izbacivanja u morsku okolinu određe-

¹ *Epikontinentalni pojas*, Grupa autora, urednik D. Rudolf, Split 1976, str. 26—32.

nih količina nafte, plina, mulja pomiješanog s različitim kemijskim tvarima i pri uobičajenim operacijama platformi i drugih naprava s kojih se obavljaju bušenja. Uz to, kod takvih je djelatnosti stalno prisutna opasnost od eksplozije bušotine i nekontroliranog izbacivanja nafte i plina u morsku okolinu, ne samo zbog tehničkih nedostataka na samom postrojenju ili ljudske pogreške nego i uz njihovo besprijeckorno funkcioniranje, kao posljedica više sile. Do zagađivanja može, nadalje, doći i pri ukrcavanju nafte izvađene iz podmorja ili istjecanjem nafte iz oštećenih naftovoda. Također, zagađivanje može biti posljedica sudara nekog broda s platformom ili drugom napravom.²

I podmorsko rudarstvo i jaružanje pijeska, šljunka i drugih minerala na površini morskog dna može prouzročiti zagađivanje morske okoline, iako ne tolikih razmjera kao zagađivanje naftom.

Opasnosti od zagađivanja morske okoline zbog istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja ubuduće će se samo povećavati jer razvoj tehnologije omogućuje sve intenzivnije iskorištavanje mineralnih bogatstava podmorja. No, za sada ne postoji nijedan međunarodni ugovor koji bi, kao kod zagađivanja s brodova,³ bio u cijelosti posvećen zaštiti morske okoline od zagađivanja zbog djelatnosti na morskome dnu i podzemlju pod nacionalnom jurisdikcijom i koji bi sadržavao detaljnije odredbe o načinima sprečavanja, suzbijanja i nadziranja zagađivanja od ovih djelatnosti. Također, za razliku od zagađivanja s brodova, gdje je općom konvencijom regulirana i građanska odgovornost za štete od zagađivanja u slučaju izbacivanja ili lijevanja nafte,⁴ ne postoji jedna opća konvencija koja bi uređivala građansku odgovornost za štete od zagađivanja zbog istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja.

Kao vrijedan pokušaj reguliranja izvanugovorne odgovornosti za štetu od ovih djelatnosti valja istaći regionalnu Konvenciju o građanskoj odgovornosti za štetu od zagađivanja naftom (uljem) prouzročenu istraživanjem i iskorištavanjem mineralnih bogatstava morskog dna, usvojenu 1976. u Londonu.⁵ Iako Konvencija nije na snazi, njene odredbe mogu biti koristan putokaz pri nacionalnom reguliranju izvanugovorne odgovornosti za štete od zagađivanja koje nastanu pri istraživanju i iskorištavanju podmorja u onim pravnim sustavima koji, kao naprimjer naš, ne sadrže detaljnije odredbe o ovoj materiji.

² Isp. I. Grabovac, *Pravna problematika istraživanja i iskorištavanja podmorja s posebnim osvrtom na odgovornost za štetne posljedice*, Split 1983, str. 2–3.

³ Konvencija o sprečavanju zagađivanja s brodova iz 1973. i Protokol uz tu konvenciju iz 1978., tekst Konvencije izmijenjene Protokolom v. *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 12/1985.

⁴ Međunarodna konvencija o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom iz 1969., tekst Konvencije i izmjena protokolima iz 1976. i 1984. v. u I. Grabovac, *Konvencije pomorskog imovinskog prava s komentarom*, Split 1986.

⁵ V. tekst u *International Legal Materials*, vol. 16, br. 6, 1977, str. 1451.

Problematika izvanugovorne odgovornosti za štete od zagađivanja zbog istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja aktualna je i u našoj zemlji s obzirom na istraživačke radove koji se posljednjih godina intenzivnije obavljaju u Jadranu.⁶ Stoga u nastavku teksta prikazujemo osnovna rješenja Konvencije iz 1976, imajući na umu da je tu regionalnu konvenciju izradilo devet obalnih država Sjevernog mora,⁷ dakle države s najvećim iskustvom u istraživanju i iskorištavanju nafte iz podmorskih ležišta, kao i u reguliranju izvanugovorne odgovornosti za štete od ovih djelatnosti.

2. OSNOVNA RJEŠENJA KONVENCIJE O GRAĐANSKOJ ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU OD ZAGAĐIVANJA NAFTOM PROUZROČENU ISTRAŽIVANJEM I ISKORIŠTAVANJEM MINERALNIH BOGATSTAVA MORSKOG DNA IZ 1976.

Obalne države Sjevernog mora usvojile su 1976. Konvenciju o građanskoj odgovornosti za štetu od zagađivanja naftom prouzročenu istraživanjem i iskorištavanjem mineralnih bogatstava morskog dna s ciljem da na jedinstvenim osnovama reguliraju odgovornost i naknadu štete od zagađivanja zbog istraživačkih i eksploatacijskih radova na morskom dnu.

U daljnjem tekstu ovoga poglavlja iznijet ćemo osnovne odredbe Konvencije koje se tiču odgovorne osobe, temelja odgovornosti i ograničenja odgovornosti.

2.1. Odgovorna osoba

Konvencija propisuje isključivu odgovornost poduzetnika postrojenja (čl. 3, st. 1). Za svrhe Konvencije poduzetnik je osoba koju je obalna država odredila, a ako nema takve odredbe, osoba koja potpuno kontrolira djelatnosti koje se obavljaju na platformi i drugim napravama (čl. 1, st. 3).

Konvencija ističe da se nikakav zahtjev za naknadu štete zbog zagađivanja ne može podnijeti protiv osobe u službi poduzetnika ili njegovih punomoćnika (čl. 4, st. 2). Prema tomu, neće odgovarati izvođač radova ili drugi samostalni ugovarač ako nije ujedno i poduzetnik. Također, iako to Konvencija direktno ne ističe, neće biti bitan nikakav stvarnopravni odnos prema postrojenju pa za eventualne štete neće odgovarati ni vlasnik postrojenja ako nije ujedno i poduzetnik.

Dakle, za štetu prouzročenu zagađivanjem odgovara uvijek poduzetnik. To se načelo naziva i kanaliziranje, odnosno usmjeravanje odgovornosti.

⁶ V. više Grabovac, o.c., bilj. 2, str. 1—2.

⁷ Belgija, Danska, Francuska, Irska, Nizozemska, Norveška, SR Njemačka, Švedska i Velika Britanija.

Sustav usmjeravanja odgovornosti uveden je i pri odgovornosti za nuklearne štete⁸ i za štete od zagađivanja s brodova⁹ iz razloga pravne sigurnosti, kako bi oštećenik točno znao tko je odgovorna osoba. Osim toga, na taj je način samo jedna osoba (poduzetnik) dužna pribaviti potrebne financijske garancije (putem osiguranja i sl.).¹⁰

No, valja istaći da načelo kanaliziranja odgovornosti ipak nije sasvim provedeno, jer Konvencija dopušta poduzetniku pravo regresa (čl. 4, st. 3), s tim da ne određuje pobliže slučajeve u kojima je poduzetniku priznato to pravo.¹¹ Kako pravo regresa zapravo indirektno slabi načelo usmjerene odgovornosti, čini nam se da je Konvencija trebala donijeti detaljnija pravila i točno odrediti iznimne slučajeve u kojima poduzetnik ima takvo pravo.¹²

2.2. Temelj odgovornosti

S obzirom da se radi o aktivnosti čiji se rizici, usprkos svim tehnološkim dostignućima i najvećem oprezu, ipak ne mogu u potpunost otkloniti¹³ te stoga djelatnost istraživanja i iskorištavanja mineralnih izvora morskog dna i podzemlja predstavlja povećanu opasnost za okolinu, načelo odgovornosti bez krivnje poduzetnika ukazuje se kao najadekvatnije. Naime, tko stvara takvu povećanu opasnost za okolinu, treba snositi i njene posljedice, bez obzira na svoju krivnju. Osim toga, poduzetnik je i osoba koja kao organizator i nosilac pothvata uživa i najveće koristi od financijskog uspjeha posla pa je logično da snosi i sve posljedice.

Odgovornost na temelju krivnje ne bi bila prikladna jer u nekim slučajevima poduzetnik nikada ne bi bio odgovoran pošto ni uz svoju najveću pažnju ne bi mogao spriječiti nezgodu, a upravo je u interesu oštećenika potrebna njegova odgovornost.¹⁴

Imajući, vjerojatno, u vidu navedene razloge Konvencija temelji odgovornost poduzetnika na objektivnim pretpostavkama (čl. 3).

⁸ V. npr. čl. 4. Konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete iz 1963 (*Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 5/1977) i čl. II, st. 2. Konvencije o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova iz 1962. (v. tekst u Grabovac, o.c., bilj. 4), koji usmjeravaju odgovornost za nuklearnu štetu na poduzetnika nuklearnog postrojenja odnosno nuklearnog broda.

⁹ Konvencija o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom usmjerava odgovornost na brodovlasnika, v. čl. III, st. 1. i 4.

¹⁰ Isp. V. Filipović, »Odgovornost za nuklearnu štetu«, *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, Studije o poredbenom nuklearnom pravu, vol. 14, br. 16, 1981, str. 149.

¹¹ Istu općenitu odredbu sadrži i Konvencija o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom, v. čl. III, st. 5.

¹² Tako je učinjeno u Konvenciji o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova koja ograničava mogućnost regresa poduzetnika samo na dva slučaja: 1. ako je nuklearnu nezgodu izazvao pojedinac fizička osoba s namjerom da se prouzroči nuklearna šteta; 2. ako je tako predviđeno ugovorom između poduzetnika i štetnika.

¹³ V. pod 1.

¹⁴ Isp. Filipović, o.c., bilj. 10, str. 150.

Poduzetnik se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da je do štete od zagađivanja došlo zbog rata, neprijateljstava, građanskog rata, pobune ili prirodne pojave izvanrednog, neizbježnog i neotklonjivog značenja (čl. 3, st. 3). Nadalje, može se osloboditi odgovornosti ako dokaže da je do događaja koji je prouzročio štetu došlo pet godina nakon što je postrojenje čiji je bio poduzetnik napušteno s odobrenjem i u skladu sa zahtjevima obalne države (čl. 3, st. 4). I konačno, ako poduzetnik dokaže da je šteta od zagađivanja u potpunosti ili djelomično nastala zato što je osoba koja je pretrpjela štetu djelovala ili propustila djelovati u namjeri da prouzroči štetu ili iz nepažnje te osobe, može biti u potpunosti ili djelomično oslobođen svoje odgovornosti prema spomenutoj osobi (čl. 3, st. 5).

Budući da u svijetu gotovo i nema apsolutne kauzalne odgovornosti prema kojoj štetnik ne bi imao nikakvih mogućnosti oslobođenja od odgovornosti, u imovinskim pravima razlikuju se mogućnosti egzoneracija s obzirom na shvaćanje pojma više sile, radnje ili krivnje samog oštećenika i, eventualno, radnje ili krivnje trećih osoba.

Kao što smo vidjeli, Konvencija uz jedan specifičan razlog koji proizlazi iz prirode razika djelatnosti istraživanja i iskorištavanja podmorja, gdje do štete može doći i nakon završenih radova, od napuštenog postrojenja, kao egzoneracijske razloge predviđa točno određene slučajeve više sile te krivnju samog oštećenika. Radnja trećega nije, dakle, predviđena kao razlog oslobođenja od odgovornosti, vjerojatno zato da se oštećeniku ne oduzme mogućnost upućivanja zahtjeva za naknadu prema poduzetniku koji je, kao osoba ovlaštena na obavljanje djelatnosti, dužan imati odgovarajuće pokriće za štetu.¹⁵

Smatramo da je Konvencijom još više trebalo suziti područje primjene više sile kao egzoneracijskog razloga te da nije trebalo predvidjeti prirodne pojave izvanrednog, neizbježnog i neotklonjivog značenja kao razlog oslobođenja poduzetnika od odgovornosti. Prirodne pojave katastrofalnog karaktera su, istina, neovisne o utjecaju poduzetnika i u pravilu su nepredvidljive, iako se u nekim područjima moraju periodično očekivati. No, takve se događaje može smatrati povezanim sa samom opasnošću pogona pa treba poduzeti sve mjere da se oni učine neškodljivima.¹⁶ A kako će upravo takve prirodne pojave u praksi i najčešće izazivati nezgode i štete većeg razmjera, smatramo da bi u interesu oštećenih poduzetnik, kao nosilac i organizator opasne djelatnosti koji ima i najveću financijsku dobit od te djelatnosti, trebao snositi odgovornost i za ovaj rizik.

Rat, neprijateljstva, građanski rat ili pobune kao uzroci štete ipak će biti rjeđi. Takva zbivanja poduzetnik, koji započinje djelatnost u politički stabilnom području, ne može predvidjeti niti može na njih utjecati. Osim toga, bilo bi, čini nam se, neopravdano prenositi na poduzetnika i ovakve političke rizike.

¹⁵ *Ibid.*, str. 151.

¹⁶ Isp. V. Filipović, *Odgovornost za štetu bez krivnje u Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi*, Split 1980, str. 6.

Stoga je, možda, Konvencija mogla ograničiti višu silu kao iznimku od kauzalne odgovornosti samo na slučajeve šteta prouzročenih ratnim i njima sličnim, prije navedenim, sukobima.¹⁷

Izostavljanje radnje trećega kao egzoneracijskog razloga u Konvenciji izazvalo je dosta kritika. Naime, imajući u vidu Konvenciju o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom koja kao razlog oslobođenja brodovlasnika od odgovornosti predviđa svjesno djelovanje ili propust trećega u namjeri da nanese štetu (čl. III, st. 2, t.b), drugim riječima akt sabotaze ili teroristički akt, neki su autori oštro kritizirali Konvenciju iz 1976. zbog ispuštanja ovoga egzoneracijskog razloga smatrajući da nema opravdanja za takvo prenošenje političkih rizika na industriju.¹⁸ No, valja istaći da Konvencija nije sasvim odbacila akt sabotaze ili teroristički akt kao egzoneracijski razlog; ona mu je dala fakultativni značaj, prepuštajući obalnim državama da listu razloga za oslobođenje poduzetnika od odgovornosti prošire i ovim razlogom.¹⁹

2.3. Ograničenje odgovornosti

Načelo ograničene odgovornosti se javlja kao protuteža pooštrenja temelja odgovornosti. Naime, dok se s jedne strane opravdano nameće načelo strože odgovornosti bez krivnje, to isto načelo, s druge strane, nameće određivanje granice odgovornosti, kako bi odgovorna osoba mogla predvidjeti rizik kojem se izlaže i taj rizik osigurati.²⁰

Konvencija predviđa ograničenje odgovornosti poduzetnika do određene svote izražene u jedinicama posebnih prava vučenja (Special Drawing Rights — SDR),²¹ i to za svako pojedino postrojenje²² i za svaki događaj.²³

Dakle, visina odgovornosti poduzetnika fiksirana je na određenu svotu po svakom događaju i po svakom postrojenju, bez obzira na njegovu veličinu.²⁴

¹⁷ Takvo je rješenje Konvencije o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova, v. čl. VIII.

¹⁸ V. B.A. Dubais, »The 1976 London Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage from Offshore Operations«, *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 9, br. 1, 1977, str. 65; isp. i T. Treves, *Survey of International and Regional Agreements relevant to the Protection of the Mediterranean Sea from Pollution resulting from Exploration and Exploitation of the Continental Shelf, the Sea-bed and its Subsoil*, Rim 1978, str. 62.

¹⁹ V. pod 3.3.

²⁰ Isp. Filipović, o.c., bilj. 10, str. 155.

²¹ V. više o tim jedinicama V. Filipović, Posebna prava vučenja, *Pomorska enciklopedija*, sv. 6, Zagreb 1983, str. 383—384.

²² Za potrebe ograničenje odgovornosti jednim postrojenjem (»installation«) smatraju se sve bušotine (okna) i uređaji vezani uz jednu platformu ili sličnu napravu, v. čl. 1, st. 2, t. (i).

²³ Propisana je svota od 30 milijuna SDR koja se primjenjuje pet godina nakon što je Konvencija otvorena na potpisivanje, a nakon toga određena je svota od 40 milijuna SDR (čl. 6, st. 1). No, Konvencija dopušta državama da predvide i veći iznos limita odgovornosti (čl. 15, st. 1).

²⁴ I Konvencija o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova predviđa ograničenje odgovornosti poduzetnika za svaku pojedinu nuklearnu nezgodu u pogledu jednog nuklearnog broda, bez obzira na veličinu broda, v. čl. III, st. 1.

što je inače bitno za ograničenje odgovornosti brodovlasnika prema Konvenciji o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom, koja kao osnovicu za ograničenje odgovornosti uzima upravo veličinu broda.²⁵

Rješenje Konvencije iz 1976. je u skladu s prirodom djelatnosti istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja i rizicima povezanim s tom djelatnošću. Naime, dok je količina nafte koja može isteći u more s brodova (tankera) ipak ograničena nosivošću tankera, količina nafte koja može isteći iz podmorskih ležišta nepredvidiva je i ne ovisi o vrsti i veličini platforme ili slične naprave.²⁶

Poduzetnik ne može ograničiti svoju odgovornost ako se dokaže da je šteta od zagađivanja posljedica njegovog osobnog djelovanja ili propusta učinjenog namjerno, sa znanjem da će doći do štete od zagađivanja (čl. 6, st. 4). Dakle, svaka osobna krivnja poduzetnika ne dovodi do gubitka prava na ograničenje odgovornosti,²⁷ nego tu posljedicu ima samo osobna kvalificirana krivnja poduzetnika. Razloge ove odredbe treba tražiti u prirodi djelatnosti istraživanja i iskorištavanja podmorja kod kojih se ne može dati zadovoljavajuća definicija osobne pažnje.²⁸

Da bi imao pravo na ograničenje odgovornosti, poduzetnik mora nakon događaja osnovati fond ograničenja odgovornosti. Taj se fond osniva kod suda ili drugog nadležnog organa bilo koje od država ugovornica u kojoj je podignuta tužba za naknadu štete. Fond se može osnovati deponiranjem svote ili podnošenjem bankarskog ili drugog financijskog jamstva koje poznaje zakonodavstvo države ugovornice gdje se fond osniva i koje njen sud ili drugi nadležni organ smatra dovoljnim (čl. 6, st. 5).

Ako je poduzetnik nakon događaja osnovao fond kako je propisano pa je ovlašten ograničiti svoju odgovornost, on ne odgovara cijelom svojom imovinom, te se na njegovoj drugoj imovini ne može ostvarivati nikakvo pravo na naknadu štete od zagađivanja prouzročene istim događajem (čl. 7, st. 1).

Poduzetnik mora i prije nastale štete barem djelomično osigurati pokriće odgovornosti, i to u obliku osiguranja ili druge financijske garancije²⁹ na način i uz uvjete koje odredi obalna država (čl. 8, st. 1).³⁰

²⁵ V. čl. V, st. 1. Konvencije te izmjene protokolima iz 1976. (čl. II) i 1984. (čl. 6, st. 1).

²⁶ Isp. Grabovac, o.c., bilj. 2, str. 87.

²⁷ Do izmjene Protokolom iz 1984., svaka osobna krivnja lišavala je brodovlasnika prava na ograničenje odgovornosti, v. čl. V, st. 2. Konvencije o građanskoj odgovornosti za štetu prouzročenu zagađivanjem naftom. Naprotiv, Konvencija o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova dopušta ograničenje odgovornosti i kad je nuklearna nezgoda posljedica osobne krivnje poduzetnika, v. čl. III, st. 1.

²⁸ V. pod 1. i 3.2.

²⁹ Iznos ne smije biti manji od 22 milijuna SDR u razdoblju od pet godina nakon što je Konvencija otvorena na potpisivanje, a nakon toga je minimum 35 milijuna SDR (čl. 8, st. 1).

³⁰ Ako je poduzetnik neka od država ugovornica Konvencije, tada nije dužna unaprijed osigurati pokriće, v. čl. 8, st. 5.

Obalna država može poduzetnika u cjelini ili djelomično osloboditi dužnosti da pribavi pokriće u obliku osiguranja ili druge financijske garancije za štetu od zagađivanja prouzročenu sabotажom ili terorizmom (čl. 8, st. 1). Naime, prema nekim sustavima osiguranja ne pokrivaju se ovi rizici, te stoga obalna država može, kako bi olakšala njegov položaj, osloboditi poduzetnika od odgovornosti za štetne posljedice zagađivanja prouzročene sabotажom ili terorizmom te sama preuzeti jamstvo za pokriće odgovornosti i naknadu štete od zagađivanja prouzročene ovim događajima. Time Konvencija zapravo ostavlja državama ugovornicama mogućnost da prošire listu razloga za oslobođenje poduzetnika od odgovornosti.³¹

I na koncu, valja istaći da Konvencija dopušta ugovornicama da predvide neograničenu odgovornost poduzetnika za štete od zagađivanja prouzročene postrojenjima za istraživanje i iskorištavanje morskog dna i podzemlja pod njihovom jurisdikcijom, pri čemu ne smiju vršiti diskriminaciju na osnovi nacionalnosti poduzetnika (čl. 15, st. 1).³²

3. ODREDBE ZAKONA O RUDARSTVU NAŠIH OBALNIH REPUBLIKA

Svi zakoni o rudarstvu naših obalnih republika sadrže odredbu o temelju odgovornosti za štetu od rudarskih radova. No, treba reći da se ti zakoni odnose na sve rudarske radove, kako na kopnu tako i na morskome dnu i podzemlju.

Zakoni o rudarstvu SR Slovenije³³ i SR Crne Gore³⁴ u pogledu temelja odgovornosti za štete od rudarskih radova samo se pozivaju na opća pravila o naknadi štete (čl. 21. Zakona o rudarstvu SR Crne Gore), odnosno na pravila imovinskog prava (čl. 8. Zakona o rudarstvu SR Slovenije), dakle na odgovarajuće norme Zakona o obveznim odnosima.

Kao što je poznato, Zakon o obveznim odnosima predviđa objektivnu odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti (čl. 154, st. 2), s tim da se imalac opasne stvari ili osoba koja se bavi opasnom djelatnošću oslobađa od odgovornosti ako dokaže da je šteta posljedica više sile (»nekog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti, ni izbjeći, ni otkloniti«, čl. 177, st. 1) ili ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti (čl. 177, st. 2).³⁵

³¹ V. pod 3.2.

³² Mogućnost povišenja limita odgovornosti i mogućnost predviđanja neograničene odgovornosti u pojedinim državama ugovornicama upravo su i razlozi zbog kojih Konvencija nije na snazi, v. više Dubais, o.c., bilj. 18, str. 77, M. Rémond-Gouilloud, »Pollution from Seabed Activities«, *The Environmental Law of the Sea*, ed by D. M. Johnston, Gland 1981, str. 255.

³³ V. tekst u *Uradnom listu SR Slovenije*, br. 17/1975.

³⁴ V. tekst u *Službenom listu SR Crne Gore*, br. 9/1985.

³⁵ Imalac se oslobađa odgovornosti djelomično ako je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete (čl. 177, st. 3), a ako je šteti djelomično pridonijela treća osoba, ona odgovara oštećeniku solidarno s imalcem stvari, srazmjerno težini svoje krivnje (čl. 177, st. 4).

Zakoni o rudarstvu SR Bosne i Hercegovine³⁶ i SR Hrvatske³⁷ ne pozivaju se na odredbe Zakona o obveznim odnosima, nego sadrže posebne odredbe o temelju odgovornosti za štete od rudarskih radova.

Član 21. Zakona o rudarstvu SR Bosne i Hercegovine predviđa objektivnu odgovornost rudarske i druge organizacije za štetu koja nastane izvođenjem rudarskih radova, a kao egzoneracijske razloge navodi višu silu, krivnju oštećenika ili krivnju trećega.

Član 15. Zakona o rudarstvu SR Hrvatske izdvaja podzemne rudarske radove, miniranje na površinskim kopovima te istraživanje i eksploataciju nafte i zemnog plina od ostalih rudarskih radova. Za štetu koja nastane izvođenjem navedenih kategorija rudarskih radova, zbog njihove povećane opasnosti za okolinu, Zakon predviđa objektivnu odgovornost rudarske organizacije, s tim da kao razloge oslobođenja od odgovornosti navodi višu silu, radnju oštećenika ili treće osobe (čl. 15, st. 1). Što se tiče odgovornosti za štetu koja nastane izvođenjem ostalih rudarskih radova, Zakon o rudarstvu SR Hrvatske upućuje na odredbe Zakona o obveznim odnosima. To bi značilo da u ostalim slučajevima rudarska organizacija ne odgovara objektivno nego na temelju (pretpostavljene) krivnje.³⁸

Ako usporedimo opisane odredbe Zakona o rudarstvu SR Bosne i Hercegovine i SR Hrvatske, možemo konstatirati da Zakon o rudarstvu SR Bosne i Hercegovine predviđa strožu odgovornost, jer oslobađa rudarsku organizaciju od odgovornosti samo za krivnju oštećenika ili trećega, dok Zakon SR Hrvatske kao egzoneracijski razlog predviđa svaku radnju ili propust oštećenika ili treće osobe, bez obzira na njihovu krivnju. Time Zakon o rudarstvu SR Hrvatske stavlja rudarsku organizaciju u povoljniji položaj nego Zakon o obveznim odnosima koji također ne traži skrivljeno ponašanje oštećenika ili trećega, ali postavlja dodatni uvjet da štetnik njihovo djelovanje nije mogao predvidjeti, niti izbjeći ili otkloniti posljedice, dakle da je njihovo djelovanje imalo karakter više sile.

Kratki prikaz relevantnih odredaba rudarskih zakona naših obalnih republika pokazuje da se oni što se tiče temelja odgovornosti za štete od rudarskih radova ili pozivaju na pravila Zakona o obveznim odnosima ili sadrže o tome posebnu odredbu. Osim o temelju odgovornosti navedeni zakoni ne sadrže odredbe o ostalim specifičnim pravnim pitanjima, vezanim uz odgovornost rudarske organizacije za naknadu štete od rudarskih radova.

³⁶ V. tekst u *Službenom listu SR Bosne i Hercegovine*, br. 4/1984.

³⁷ V. tekst u *Narodnim novinama SR Hrvatske*, br. 19/1983.

³⁸ Isp. I. Grabovac, »Temelj odgovornosti za štete od istraživanja i iskorištavanja nafte i plina na morskome dnu i podmorju s posebnim osvrtom na član 15. Zakona o rudarstvu SR Hrvatske«, *Privreda i pravo*, vol. 22, br. 9—10, 1983, str. 7.

4. ZAKLJUČAK

Istraživanje i iskorištavanje mineralnih bogatstava morskog dna i podzemlja bez sumnje ima niz specifičnosti u odnosu na odgovarajuće rudarske djelatnosti na kopnu.

Specifična sredina u kojoj se odvijaju, posebna tehnologija, narav rizika, povećana opasnost od zagađivanja morske okoline, te brzo širenje zagađivanja iz jednog područja mora u drugo, koje može zahvatiti velike prostore zahtijevaju odvojen pravni tretman istraživanja i iskorištavanja mineralnih bogatstava morskog dna i podzemlja od ostalih rudarskih radova na kopnu.³⁹

Imajući na umu intenzivnije istraživanje morskog dna i podzemlja Jadrana u potrazi za naftom i plinom trebalo bi, uvažavajući navedene specifičnosti istraživačkih i eksploatacijskih radova na morskome dnu, uz temelj odgovornosti, posebno regulirati i ostala važna pitanja kao što su određivanje odgovorne osobe, opsega naknade štete, limita odgovornosti, obveznog osiguranja i ostalih financijskih jemstava.

Konvencija o građanskoj odgovornosti za štetu od zagađivanja naftom prouzročenu istraživanjem i iskorištavanjem mineralnih bogatstava morskog dna iz 1976. čije smo odredbe analizirali u ovom radu, sa svojim razrađenim sustavom nesumnjivo može predstavljati vrijedan putokaz pri nacionalnoj regulaciji.

Summary

EXTRACONTRACTUAL LIABILITY FOR POLLUTION DAMAGE RESULTING FROM EXPLORATION AND EXPLOITATION OF SEABED MINERAL RESOURCES

Increasing exploration of the Adriatic seabed, particularly drilling for hydrocarbons, requires the adoption of rules on liability for pollution damage resulting from offshore activities.

The mining acts of four Yugoslav coastal republics contain provision on the basis of liability for damage resulting from mining activities, making no difference between such activities on land and on the seabed.

Bearing in mind the specific character of offshore operations, the author is of the opinion that mining on the seabed should be treated separately from that on land. Besides the basis of liability, national regulations on liability for pollution damage resulting from offshore operations should include other important questions, such as extent of liability (limitation, types of damage), person liable, compulsory insurance and other financial security.

The author analyzes the provisions of the 1976 regional Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage resulting from Exploration and Exploitation of Sea-bed Mineral Resources. Although not in force, that Convention could serve as a useful guideline for national regulation.

³⁹ *Ibid.*, str. 8.